

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การใช้ที่ดินในเมืองเป็นลักษณะทางกายภาพบนพื้นที่อันเนื่องมาจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมโดยสามารถแบ่งลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในเมืองได้เป็น การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพักอาศัย การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพาณิชย์กรรม การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรม การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ (F.S. Chapin, 1972:375)

การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจหรือนันทนาการเกิดจากความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ที่มีความต้องการในการพักผ่อน หย่อนใจเพื่อผ่อนคลายจากการทำงาน การเดินทางในแต่ละวันนั้น จึงก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจขึ้น การพักผ่อนนั้นไม่จำกัดเฉพาะแต่เพียงการนอนหลับ แต่หมายรวมถึงไปถึงการผ่อนคลายความเครียดด้วยการออกกำลังกาย การเล่นดนตรี กิจกรรมนันทนาการต่างๆ หรือจะเป็น กิจกรรมเพื่อความบันเทิง ซึ่งพื้นที่นันทนาการแต่ละประเภท จะเป็นสถานที่สำหรับรองรับกิจกรรมนันทนาการดังกล่าว

กรุงเทพมหานครมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากการมุ่งที่จะพัฒนาเมืองให้เติบโตทุกๆ ด้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และกายภาพ ผลดังกล่าวก่อให้เกิดการขยายตัวของสิ่งปลูกสร้าง ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย อาคารพาณิชย์ และโรงงานอุตสาหกรรม การเติบโตเป็นไปทั้งในแนวราบและแนวตั้งที่ก่อให้เกิดสภาพความแออัดและความหนาแน่น เนื่องจากการกระจุกตัวของกิจกรรมต่างๆ จะเข้ามาอยู่ภายในเมือง ทำให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น ปัญหาการจราจร ปัญหาสิ่งแวดล้อม มลภาวะ ปัญหาที่อยู่อาศัย ตลอดจนความไม่เพียงพอของบริการสาธารณะ รวมถึงปัญหาพื้นที่นันทนาการซึ่งถูกบุกรุกทดแทนด้วยอาคารและสิ่งก่อสร้าง ทำให้พื้นที่นันทนาการลดลงประชากรขาดพื้นที่สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในเมือง

ในบริเวณเขตชุมชนเมืองนั้นประกอบไปด้วย ย่านที่พักอาศัย ย่านพาณิชย์กรรม ย่านอุตสาหกรรม ย่านสถานที่ราชการ ซึ่งทำให้ภายในเขตชุมชนเมืองมีประชากรหลังไหลมาจากชนบทเข้ามาทำงานตามแหล่งงานต่างๆ และมีการตั้งที่พักอาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงแหล่งงานประเภทต่างๆ เป็นเหตุให้ความต้องการพื้นที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจในชุมชนเมืองเพิ่มขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการพักผ่อนหย่อนใจของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนเมืองนั้นๆ

พื้นที่นันทนาการปัจจุบันมีที่ตั้งกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ ซึ่งลักษณะกิจกรรมและการใช้พื้นที่นันทนาการแต่ละประเภทมีผลกระทบในด้านต่างๆ เช่น ปัญหาการจราจร ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการค้าประเวณี ปัญหาการมั่วสุมกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

บริเวณ แขวงดินแดง และแขวงห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร เป็นย่านที่มีแหล่งงานและที่พักอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น เป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา และโรงเรียนประถมศึกษา รวมทั้งมหาวิทยาลัยและหอพักนักศึกษา แพลตของการเคหะ มีระบบโครงข่ายการคมนาคมทั้งถนนสายหลัก สายรอง และสายย่อย

ทางด่วน และรถไฟฟ้าใต้ดิน ที่สัมพันธ์กันทำให้พื้นที่ แขวงดินแดง และแขวงห้วยขวาง มีศักยภาพในการเข้าถึงของพื้นที่ตั้งนั้นที่ดินบริเวณดังกล่าว มีแนวโน้มในการพัฒนาเป็นพื้นที่เพื่อการพาณิชย์กรรม ประกอบกับผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2549 ได้กำหนดให้พื้นที่ศึกษาเป็นที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง ดังนั้นในอนาคตประชากรในแขวงดินแดง และแขวงห้วยขวาง จะมีจำนวนเพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลถึงสภาพความแออัดในพื้นที่และความต้องการใช้บริการในพื้นที่นั้นหลากหลายประเภทต่างๆ มากขึ้น หากพื้นที่นั้นทางการให้บริการมีไม่เพียงพอหรือไม่เหมาะสม อาจก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าวข้างต้นได้

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องศึกษาหาแนวทางการวางแผนพัฒนาพื้นที่นั้นทางการให้เหมาะสม เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย เสริมสร้างความปลอดภัย ในชีวิตและทรัพย์สินของชาวเมืองและเป็นการเสนอแนะทางเลือก การใช้เวลาในการพักผ่อนหย่อนใจให้มีความหลากหลายและเหมาะสมยิ่งขึ้น โดยการศึกษา มีคำถามการวิจัย ดังนี้

1. การขยายตัวของเขตชั้นในกรุงเทพมหานครมีผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทนั้นทางการในพื้นที่ศึกษาอย่างไร
2. พื้นที่นั้นทางการในพื้นที่ศึกษาสามารถให้บริการประชาชนในพื้นที่ศึกษาได้เพียงพอหรือไม่ อย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินและความสัมพันธ์ของการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่างๆ ได้แก่ ที่พักอาศัย พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม และนันทนาการ ในพื้นที่ศึกษา
2. ศึกษาการกระจายตัวของที่ตั้งเพื่อกิจกรรมนันทนาการในพื้นที่ศึกษา
3. ศึกษากิจกรรมการใช้ที่ดินประเภทนันทนาการตลอดจนความต้องการใช้พื้นที่ของผู้ใช้บริการ
4. เสนอแนะแนวทางการวางแผนพัฒนาพื้นที่นันทนาการให้เหมาะสม

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1. ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้เลือก แขวงดินแดง เขตดินแดง และแขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ศึกษา โดยมีเหตุผลในการเลือกพื้นที่ศึกษา กล่าวคือ พื้นที่ศึกษาดังอยู่ในเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร ซึ่งอยู่ใกล้กับเขตต่อเมืองหรือเขตชั้นกลางและเป็นบริเวณที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของกรุงเทพมหานคร ตามสภาวะการเติบโตของเศรษฐกิจและสังคม โดยการเติบโตของเมืองได้ขยายตัวออกจากเขตชั้นในไปยังเขตต่อเมืองหรือเขตชั้นกลาง และต่อเนื่องออกไปถึงเขตชั้นนอกหรือชานเมือง ซึ่งจากข้อมูลสถิติย้อนหลังการใช้ประโยชน์ที่ดินของกรุงเทพมหานคร พบว่ามีความหนาแน่นของอาคารพาณิชย์ โรงพยาบาล สถานศึกษา และอาคารบริการสาธารณะต่างๆ อันเป็นแหล่งงานของประชากร ตั้งอยู่ในเขตชั้นในมากที่สุด ส่วนในเขตชั้นกลางนั้นพบว่าลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินกลับมีการขยายตัวของอาคารที่พักอาศัยในอัตราสูงสุด สามารถไปถึงความต้องการด้านที่อยู่อาศัยภายในเขตชั้นกลางของประชาชนมีปริมาณที่มากขึ้นอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นผลมาจากอิทธิพลของแหล่งงานภายในพื้นที่เขตชั้นใน อันเป็นพฤติกรรมแสวงหาที่อยู่อาศัยใกล้แหล่งเศรษฐกิจของเมือง การขยายตัวของที่พักอาศัยย่อมหมายถึงการมีจำนวนประชากรในพื้นที่เพิ่มขึ้น เป็นเหตุให้เกิดความแออัดและความไม่พอเพียงของทรัพยากรในพื้นที่ โดยเฉพาะ

ความต้องการพื้นที่นันทนาการที่เพิ่มขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการพักผ่อนหย่อนใจของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนเมืองนั้นๆ ซึ่งแขวงดินแดง เขตดินแดง และแขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง เป็นพื้นที่อยู่บริเวณรอยต่อระหว่าง เขตเมืองชั้นในและชั้นกลาง จึงมีลักษณะการใช้ที่ดินเชิงพาณิชย์กรรมและที่พักอาศัยปะปนกัน เป็นพื้นที่ที่มีความแออัดของประชากรที่พักอาศัยอยู่ส่งผลให้มีความต้องการพื้นที่นันทนาการเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจสูง ในขณะที่เดียวกันก็มีความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินเชิงพาณิชย์กรรมซึ่งมีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าพื้นที่นันทนาการ หากยังไม่มีการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยเฉพาะการวางแผนพัฒนาพื้นที่นันทนาการแล้ว ในอนาคตแขวงดินแดง และแขวงห้วยขวาง จะประสบปัญหาอย่างมากในด้านของพื้นที่นันทนาการ

1.3.2. ขอบเขตของเนื้อหา

มุ่งเน้นหาแนวทางการจัดระเบียบพื้นที่นันทนาการอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ โดยมีการศึกษาถึงสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา รูปแบบกิจกรรมนันทนาการ ลักษณะของพื้นที่นันทนาการ การกระจายตัวของที่ตั้งพื้นที่นันทนาการในพื้นที่ศึกษา รวมถึงศึกษาถึงสภาพปัญหาของการใช้บริการพื้นที่นันทนาการภายในพื้นที่ศึกษา

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1. ทราบถึงสถานการณ์กิจกรรมการใช้พื้นที่นันทนาการในปัจจุบัน ทราบลักษณะการกระจายตัวของพื้นที่นันทนาการภายในพื้นที่ศึกษา

1.4.2. ทราบถึงปัญหาและผลกระทบด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบพื้นที่นันทนาการและเสนอแนวทางการวางแผนพัฒนาพื้นที่นันทนาการที่เหมาะสม

1.4.3. เพื่อให้หน่วยงานของรัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่สนใจ นำผลที่ได้จากการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ศึกษา หรือนำไปเป็นข้อมูลเบื้องต้นประกอบการตัดสินใจ ให้เกิดประโยชน์ในด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชาวเมือง

1.4.4. เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และเป็นสื่อในการทำความเข้าใจ สำหรับนักวางแผน ที่จะนำแนวทางข้อเสนอแนะ การวางแผนพัฒนาพื้นที่นันทนาการ ไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาเมืองอื่นๆ ต่อไป

1.5 คำจำกัดความ

การใช้ประโยชน์ที่ดิน หมายถึง ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในเมือง อันได้แก่ การใช้ที่ดินเพื่อการพักอาศัย การใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชย์กรรม การใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรม การใช้ที่ดินเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การใช้ที่ดินเพื่อสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ (F.S. Chapin, 1972:375)

การวางแผนพัฒนา หมายถึง การวางแผนเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัด และมีโอกาสเลือกวิถีทางที่ดีที่สุด ช่วยให้การทำงานเป็นระบบ มีการควบคุมตรวจสอบอย่างถูกต้อง ขจัดความซ้ำซ้อน ลดการขัดแย้ง ทำให้การบริหารการพัฒนามีประสิทธิภาพสูงยิ่งขึ้น (ไพรัตน์ เตชะรินทร์, 2528:29)

นันทนาการ หมายถึง กิจกรรมที่ทำตามความสมัครใจในยามว่าง เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และผ่อนคลายความตึงเครียด (ราชบัณฑิตสถาน, 2525:428)

กิจกรรมนันทนาการ หมายถึง กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจในยามว่าง ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ได้แก่ การบริการด้านสุขภาพอนามัย การเล่นกีฬา การเล่นดนตรี การฟังเพลง การชมนาฏศิลป์ ศิลปะการแสดง การชมภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ (จรรยาพร ธรนิษฐ์ อ้างถึงใน เกื้อ แก้วเกต,2546:2)

พื้นที่นันทนาการ หมายถึง สถานที่สำหรับใช้ในการประกอบกิจกรรมนันทนาการประเภทต่างๆ เช่น สวนสาธารณะ สนามกีฬา ลานกีฬา ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ